

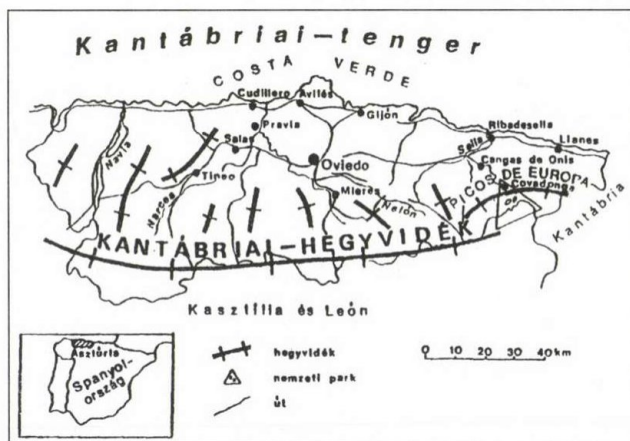
KÉRI ANDRÁS – EDUARDO A. DEL VALLE TUERO

Az ismeretlen természeti paradicsom, Asztúria

Asztúria semmi máshoz sem hasonlítható, különleges vidék. Sajátos, egyedi jegyei teszik érdekessé és keltik fel az idelátogatók érdeklődését. Ez volt az egyetlen terület, melyet az arab hódítók nem tudtak elfoglalni az Ibériai-félszigeten, itt jött létre az első keresztény királyság, innen indult ki a reconquista, itt hozták létre az ország első nemzeti parkját, itt láthatunk még szabadon élő barnamedvét, itt alakult ki egyedülálló preromán építészeti stílusuk, s itt találhatjuk Spanyolország érintetlen övezeteinek jelentős hányadát. Nem véletlenül nevezik Paraíso Naturalnak, azaz Természeti Paradicsomnak.

A száraz-kopárnak ismert Spanyolország északi részén Asztúria felé autózva először a Kantábriai-hegyvidék komor, szinte átjárhatatlan vonulatai tűnnek fel, melyek a mögöttük elterülő Principado de Asturiast (Asztúriai Hercegség) évszázadokon át elszigetelték a félsziget többi részétől. Mindössze három hágón közelíthető meg. Földrajzi zártsága és a jól védhető hágók nagyban járultak ahhoz, hogy a mórok nem tudták elfoglalni. Az ország egyetlen hercegsége csak 1982-ben kapta vissza hivatalosan is történelmi nevét, melyet I. Juan, Kasztília királya 1388-ban adományozott neki. A hercegi címet Kasztília kormányzójának örököse érdekében hozta létre, s ettől kezdve Asztúria Hercege egyben a spanyol trón várományosa. Az egymás hegyén-hátán torlódó láncok összevisszasága az első szembevetülő jelenség a kétezer méter feletti vonulatok között. A karbon időszerű mészkőből álló zord hegyvidék az alpi gyűrődés során keletkezett kb. 70 millió évvel ezelőtt. Puerto Pajaresnél, a legforgalmasabb hágónál lépünk Asztúria területére, a jótékony atlanti-óceáni hatásnak kitett, csapadékban bővelkedő, zöldellő vidékre. Északnyugat-Spanyolország e parányi hercegségét keleten a Deva folyó választja el Kantábrtól, míg Nyugaton az Eo folyó Galiciától. A hegyvidék és a partvidék közti övezetben fekszik, mindössze 10 564 km²-en 1,08 millió lakosával. Asztúriát, a kelta eredetű asztúrok földjét, az Astura-folyóról (ma Elsa) nevezték el. *Castrokat*, azaz primitív erődtített falvakat építettek, s hiába küzdöttek 300 éven át a rómaiak ellen, arra kötelezték őket, hogy az általuk ellenőrzött városközpontokban éljenek. Ehhez egy egész római légiót kellett itt állomásoztatniuk. Tíz évükbe került, mire Hispániában – a félszigeten utolsóként – e vidéken is berendezkedhettek (i. e. 19.). A hódítók azért is voltak olyan kitartók, mert Asztúria földjéből kitermelt aranynak messze földön híre volt. Katonáik zsoldját is ebből fizették ki. Plinius már az I. században azt írta, hogy itt termelik ki a legtöbb aranyat. Ptolemaiosztól tudjuk, hogy e római provincia székhelye Gigia kikötővárosa lett (ma Gijón). Innen indult ki a Ruta de la Plata (Ezüstút), amely Sevilleig vezetve ugyancsak Puerto Pajares hágóján át szelte át a félszigetet. A rómaiak a légiók közlekedésére, a kereskedelem fejlesztésére és a hódítás megkönnyítésére utakat, hidakat építettek.

Spanyolország első nemzeti parkja (1918), a Picos de Europa mára kontinensünk legnagyobb védett övezete (125 ezer hektár). Nevét a Kantábriai-tenger felől érkező bálnavadász hajósoktól kapta, mivel először e csúcsokat pillantották meg a félszigetből. A 2648 m-re magasodó Torre Cerredo nevű csúcsával büszkélkedő, különleges látványosságot (pl. a glaciális eredetű tavakat) kínál, mészkőből felépülő hegyvidéket évente kétféle turista keresi fel. A különleges formákhoz különleges helybéli földrajzi elne-

vezések is társulnak: a gleccserek által lecsiszolt magashegységi sziklás vidék a *llambria*, a hegygerincek közötti jég vájta mélyedésekben kialakult víznyelő a *jou*. A három részből álló hegyvidék masszívumai közötti kanyonok helyi neve a *beyo*, míg a lavinánál a *poveriu*. A Picos de Europa magasabb régióinak bükköseit tölgyesek váltják fel, de a völgyek mélyén gesztenyések is láthatók. A szemközti hegyoldalakról különös visszhangot ver vissza a mélybe nyúló völgy. „Fekete sereg” vonul át az egyik hegygerincen a túloldalra. Ha nem tudnánk, mik élnek erre felé, csak ámulnánk. Ezek az asztúrok mitikus *asturcónjai*, azaz pónijai. Asztúria az egyetlen hely Európában, ahol vadon élő, bennszülött lovakat láthatunk. Az első feljegyzések i. e. 80-ból származnak, s már a rómaiak is csodálattal számoltak be róluk.

A nemzeti park bejáratánál lévő szentély a Cueva de Covadonga, ahol egy kis barlangban látható Asztúria védőszentje, a Covadongai Szűz. E szent hely létesítése I. Alfonz nevéhez fűződik (740), amely örökre összefonódott a spanyol történelemmel. Innen indult ki a reconquista (722), a keresztények győzelmi sorozata, amely 1492-ig, a mórok kiűzéséig tartott. Don Pelayo itt aratta első győzelmét az arab csapatok felett. A legenda szerint egy Pelayo nevű nemes Córdobában raboskodott, de 717-ben el tudott menekülni, s visszatért Asztúriába. 718-ban már az asztúr sereg vezetője. 714-ben Gijón muzulmán kormányzója, Munza a rómaiak építtette városfal védelmében itt rendezte be székhelyét. Beleszeretett Pelayo hűgába, Dosindába, s hogy feleségül vehesse, bátyját Al-Hurr emír szolgálatába küldte. Azonban a visszaszökött testvér nem hagyta jóvá a házasságot és a kormányzó bosszúja elől a hegyekbe menekült, hogy megszervezze az asztúrok ellenállását, akik királyukká választották (718). Ezzel megszületett az

Asztúr Királyság, a félsziget első keresztények uralta övezete, melynek székhelye Cangas de Onís lett. Az arabok elleni sorozatos győzelmek egyre nagyobb területek felszabadításával jártak. Az elszigeteltség és a visszavett területek viszonylag kis kiterjedése sem gátolta meg, hogy egy rendkívüli kulturális fejlődés menjen végbe. Mindez hozzájárult ahhoz az egyedüli építészeti stílus kialakulásához, melyet prerománnak, vagy asztúriai – valójában asztúr – stílusnak nevezünk. Az Asztúr Királyság számos, ma is látható műemléke 1998 óta a Világörökség része. A legrégebbi fennmaradt építmény a királyság székhelyén látható Santa Cruz kápolna (737), melyet egy megalit dolmenre építettek. Don Pelayo fia, Favila (737-739) emeltette, hogy itt őrizték azt a keresztet, amely Győzelmi Kereszt néven az Asztúr Királyság szimbóluma lett. A covadongai győztes csatában Alqama seregei ellen küzdő Don Pelayo ezt a tölgyfa keresztet zászlóként emelte a magasba, s ettől kezdve az arabok elleni küzdelem talizmánja lett. III. Alfonz király 908-ban arannyal és drágakövekkel vonatta be, s uralkodása idején minden kőből épült épületen szerepelnie kellett. Különös és egyedi alakját ma Asztúria tengerkéksínű zász-lójának közepén láthatjuk. III. Alfonzal ért véget az Asztúr Királyság, melynek területe a sorozatos győzelmek miatt többszörösére nőtt. Birodalmát három fia között osztotta fel: II. Fruela a mai Asztúriát kapta, II. Ordoño Galiciát és I. García Leónt, amely a királyi udvar székhelyévé vált. Ekkoriban az arabok elleni harcok már a félsziget közepén folytak. III. Alfonz trónjáról való lemondása után San Salvador de Valdediosba vonult vissza, ahol minden hónap utolsó szombatján, délben egy különös rítus tanúi lehetünk. Hat ciszterci szerzetes középkori öltözetben imádkozik és hispán-toledói nyelvezetű misét celebrál. Ez volt akkoriban a keresztény liturgia legerősebb nyelve 711-ig, az arab hódítók megjelenéséig. Ma ez a templom a fennmaradt 15 preromán stílusú épület egyike, melyből hat a világörökség része. A völgyet nyáron az alma illata lengi be. Ez Asztúria nemzeti gyümölcse. Mindenfelé almaligetek zöldellnek. A késői érés és a kevés nap-sütés miatt éretten is zöld gyümölcs íze savanyú. Ebből készítik nemzeti italukat a *sidrat*, melyet *sidreriak*ban, azaz sidra ivókban fogyasztanak. Ősi ital, melyet már a rómaiak is ismertek *pumaria* néven. Az alacsony alkoholtartalmú nedűt hagyományos módon, nem mindennapi koreográfia szerint fogyasztják. A betévedő társaság számától függetlenül csak egy-két pohárban szolgálgatják fel az almabort, melyet karnyújtásnyi magasságból céloznak bele a több mint egy méterre, bal kézben lévő pohárba. Nem sokat. Csak úgy kétujjnyit, amit egyből fel kell hajtani, hogy az aromája el ne illanjon és hogy másokra is sor kerüljön. De mielőtt még más is inna ugyanabból a pohárból, „ki kell tisztítani”. Ez úgy történik, hogy az előző ivó hagy a pohár alján egy kortynyi sidrát és egy ügyes mozdulattal „kiöblítve” a faforgáccsal felszórt földre löttyinti. Ettől persze az erjedt szagot árasztó sidreriákat már megszűröl megérezni. S hogy miért kell olyan magasról önteni? Azért, hogy ennek során távozzanak belőle a természetes fermentáció-

A Kantábriai-hegység a Puerto de Pajares-hágónál

Természettudományi Közlöny 139. évf. 4. füzet

Hórreo, azaz magtár, az asztúriai táj jellegzetes építménye

ból felszabaduló káros gázok. Az almából pezsgőt is készítenek. A sidrakészítés fővárosa Pola de Siero. A *pola* jelentése hegyvidéki falu, település. A spanyol nyelvet ismerők számára is furcsa találgozni azzal a sok furcsa névvel, ami bár spanyolnak (is) tűnik, mégsem értjük. Ezen nincs mit csodálkozni. Nemcsak Asztúria egyedi történelmi-kulturális múltjából erednek, hanem köszönhetjük az itt beszélt és egyre terjedő helyi *bable* vagy asztúriai nyelvnek is. Bár a nyelvészek nem tekintik önálló nyelvnek, itt ezt nem célszerű hangsúlyozni. Már csak azért sem, mert spanyolul kiválóan tudók egy kukkot sem értenek a hegyi falvak lakóinak beszédéből. A sidreriákba betévedő utazók nem hagyhatják ki a helyiek nemzeti eledelet, a *fabadat* sem. E tápláló étel a zord hegyvidék hideg téléhez, a paraszti életmódhoz igazodott. A mi sóletünk és disznótorosunk egyfajta keverékére hasonlít. Fehér babból, kolbászból, hurkából, néhol még szalonnából áll.

Nem hiába mondják a félszigeten, hogy a Kantábriai-hegységen túl az már nem Spanyolország. Itt nincs bikaviadal, nem isszák a sangriát, és ügyesen tudják ötvözni a kényelmet, a hatékonyságot és a pontosságot. Filozófiájuk lényege, hogy ami fontos, azt el kell végezni határidőre, de ami nem, az ráér. És csak ott látni, hogy ami nálunk azonnali „nagy fontosságú dolog”, az ott feledhető...és még sokkal jobban is élnek. Éppen szieszta van Pola de Sieróban is. A boltok ajtaján ott a kiírás: *pesllao*, azaz *bable* nyelven „zárva”. De ha nyitva vannak, Asztúria-szerre mindenütt a spanyol *abierto* olvasható, pedig *emburrie* is lehetne a helyiek nyelvén. A mai napig senkit sem találtam, aki erre a furcsaságra elfogadható magyarázatot adott volna.

Asztúriában bármerre járunk, a közkedvelt és fejlett „falusi turizmusba” botlunk. A falusi szálláshelyek minőségi besorolását egytől háromig a *trisqueles* jelzik. E kelta szimbólum az asztúr kultúra részévé vált. Többek között régi faragásokon, falusi házakon láthatjuk. A kelta napkultuszhoz kapcsolódik, s magát a Napot jeleníti meg. Asztúria kiesik a nagy idegenforgalmi útvonalakból, s turizmusa közel sem tölt be olyan szerepet, mint ahogy azt Spanyolországban megszoktuk. Legnagyobb vonzereje természeti szépsége. A minőségi turizmust fejlesztik. Hirdethetnék így is: „ha zöldre vágysz, hát láss csodát, kerekedj fel s válaszd Asztúriát”. Egyre inkább felfedezi a nemzetközi turizmus. Az egy évtizede még „jelentéktelen” repülőterét kibővítették, s mára forgalma többszörösére nőtt. Megjelentek a fapados gépek is. Itt halad át Gijón és Oviedo érintésével a Santiago de Compostelába vezető zarándokút egyik ága, amely a XI. században alakult ki és Oviedo katedrálisát is érintette. A keresztény hit és a mórok elleni harc indította be. A visszahódított területeket be kellett népesíteni, s ez a középkori Európa egységes keresztény világának, közös lelkiületének kollektív feladata volt. Így került be a félszigetre a

A preromán építészeti remeke, San Miguel de Lillo

határokon átívelő európai hatás, amely akkoriban egyfajta kulturális-gondolati egységet alkotott.

Asztúriai nemzeti parkok, természetvédelmi területek hálózák be, melyek közül 2000 óta több a világörökség részét alkotja. Muniellos az egyik, ahol a barnamedvék mellett pénzmacickányok élnek. Látogatottságát napi 20 főre korlátozták. A medvék jelenléte miatt a népi építészeti különös alkotásai alakultak ki. Ilyen a *cortino*, a két méter magas, kőből épült kerek, fedetlen építmény, amely a méhkasokat védi a torkos állatoktól. Hasonló célt szolgál a *talameiro* és a *corripa* is. Az előbbi derékszögű tömör építmény, melyre kaptárokat tettek. Az utóbbi csak 40-50 cm magas, s kívül-belül száraz növényzet borítja. Ebben szárították és tárolták a tüskés héjú gesztenyét. Az erdőt járva neolitikus kori dolmenek nyomaira bukkanunk. XI. Alfonz említi, hogy az asztúrok kiváló medvevadászok. Több uralkodó is vadászott medvére, mely a tradíciók és a folklór részévé vált. Szokás szerint Mindenszentek napján meg kellett ölni egy állatot. A pónikkal együtt a paleolitikus emberek barlangrajzokon örökítették meg őket. El Pindal és Tito Bustillo barlangjainak falán lovat, szarvast, bikát, bölényt, rénszarvast láthatunk. Az utóbbit Nyugat-Európa legértékesebb paleolitikus kori rajzai közé sorolják. A vörös, fekete és lila színekkel rajzolt ábrák 20 ezer évesek.

A partvidék felé az egyik faluban, a templom előtt egy különös alakú fa hívja fel magára a figyelmet. Ez a totemfájuk, a *tejo* (*texu*), egy tiszafaféle, az egyetlen *Taxacea*, amely Európában őshonos. Az asztúrok ennek árnyékában idézték meg isteneiket és végezték rítusaikat. Ez az oka annak, hogy e fákat a falvak templomai elé szokták ültetni. Inváziók idején az asztúrok, hogy ne eszenek fogságba, vagy ne váljanak rabszolgává, taxin nevű alkaloidot tartalmazó levelével mérgezték meg magukat.

A nehezen járható hegyvidékes Asztúriát, ahol egy rendes repülőtérenyi sík terület sem található, s ezért a gépek csak a tenger felől szállhatnak le, völgyhidak és alagutak sokaságával autópályák hálózák be. Az utóbbi időben itt már nem Puskást emlegették, hanem a magyar autópályák építéséről cikkeztek. Nem értik, miként kerülhet többé ezek építése egy szinte sík felszínű országban, mint náluk, ahol köztudott, hogy a terepviszonyok miatt a legdrágább Spanyolországban.

Az út mentén további meglepetések érhetik a felkészületlen utazót. A tájban feltűnő narancs- és citromfákról ki gondolná, hogy e gyümölcsöket még a XIX. század végén is innen exportálták Angliába, amikor az alma is alig érik be. Ősziarack, vagy más, nálunk megszokott gyümölcs itt nem terem. Asztúria igen eltérő adottságú mikroklimák rendszere. Csak így érthető, hogy az egyik platón kísérleti kiviültetvénnel találkozunk. Ezek után egy pálmafa – esetleg banán társaságában – már nem is kuriózum. Az Amerikában meggazdagodott – és hazatért – kivándorlók, az

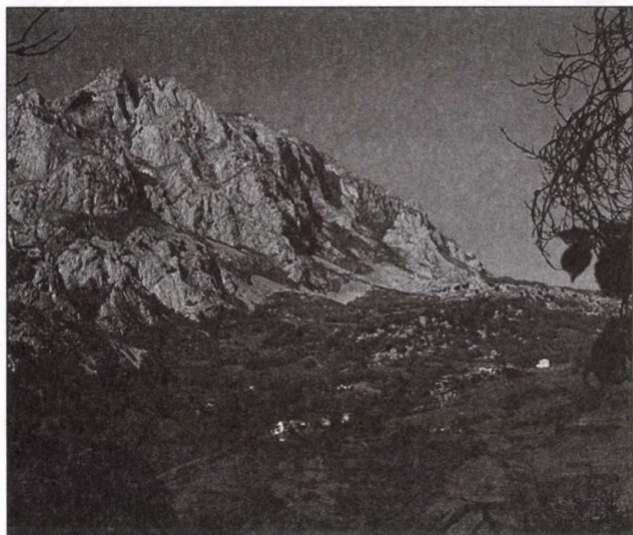
indianok jelképe ez. Ezt ültették elegáns kúriára emlékeztető házuk, palotájuk mellé. Colombres városában, Iñigo Noriega Laso házában rendezték be az Emigráció Múzeumát és az Indianók Archivumát. Ő volt a legsikeresebb kivándorló, aki Mexikóban bányák, haciendák, textilgyárak, valamint vasút- és gőzhajtársaságok tulajdonosa lett, s két várost is alapított. Ugyancsak indianók alapították az ország egyik legnagyobb bankját, a Banco Hispano-Americano-t is.

A tölgyesek, bükkösök és szelídgesztenyések után váratlanul eukaliptuszerdőbe botlunk. Hogy ez is tájidegen? Hát persze, de ezen nincs mit csodálkozni. Asztúria maga a sajátosságait erőteljesen megjelenítő és a meglepő, tankönyveket meghazudtoló, tájidegen elemeket felvonultató tartomány. A jelentős szénkészletről és bányászatáról, valamint nehéziparáról egykoron híres vidék utolsó szénbányáját nemrég zárták be. E tevékenységekhez sok fára, bányafára volt szükség, s az egyre nagyobb mértékeket öltő fakitermelés pótlására a leggyorsabban növő eukaliptuszt telepítették be. Az utóbbi évtizedben a hercegség ipara teljesen átalakult, s a jelentős nyersanyagigényű ágazatokat modern üzemek váltották fel. Spanyolország uniós csatlakozásakor (1986) az ország egyik jelentős iparvidéke volt, amely a termelési kvóták bevezetésével (kohászat, halászat, tejtermelés stb.) igen rosszul járt. A gazdasági szerkezet kényszerű, de támogatott átalakításának köszönhetően versenyképes iparágak jelentek meg (pl. japán motorkerékpár-gyártás), s az átmeneti depresszióból felébredő vidék egyre inkább a környezetudatos turisták célpontja lett.

Asztúria legemblematiszabb és talán legismertebb jelensége is a vidékhez tartozik. Ez az *hórreo*, mellyel a hercegséget járva lépten-nyomon találkozhatunk. „Nincs még egy ilyen egyszerű, ilyen olcsó és ilyen jól kitalált építmény; egy épület, amely egyszerre magtár, kamra, hálósoba, a méhkaptár és a galambdúc helye” – írta Gaspar Melchor de Jovellanos (1744–1811), Asztúria (és Spanyolország) kiemelkedő humanista gondolkodója, az első Tengerészeti és Ásványtani Intézet alapítója (1793). A táj pótolhatatlan eleme, tükrözi az itteni népek történelmét. Már a rómaiak is itt találták és adták neki a *horreum* nevet. Valószínűleg a *szvévek* hozták be i.e. 409 körül, amikor betörték a félszigetre és letelepedtek Északnyugat-Spanyolországban. Az itt lakók számára annyira fontos volt, hogy saját védőszentje, San Millán örököst felette. A legidősebb fennmaradt építmények a XV. századból valók. A XVI. században vált asztúriai sajátossággá, s második felétől ezeket már gazdagon díszítették faragott és festett motívumokkal. Növények, állatok, geometriai formák, vallási jelképek jelennek meg rajtuk, de feltűnik köztük a *rebec* is, egy középkori hegedű. A négyszögletes építmény tölgy- és gesztenyefából készült.

Puertas de Vidiago, egy tipikus asztúriai falu többfunkciós épületeivel

Quiros, a szent sziklacsúcs, a helyi mitológiai lények otthona

Az hórreókban (ejtsd órreo) tárolták a termést (tönkölybúza, burgonya, dió, gesztenye, alma, bab, mogoró, fokhagyma), a disznóvágás termékeit, a sajtot, a sidrát, de olykor még a ruhát és a bútorok egy részét is. Nyáron kellemes alvóhelyként szolgált, sőt, az asszonyok még itt is szültek. Az hórreo négy lábon áll, ami általában fából van, de kőből is lehet, olykor kőfal is helyettesítheti. A kb. két méter magas faoszlopok nagy kötalpazaton állnak, hogy távol tartsa a bőséges csapadék okozta nedvességtől, felül pedig, az oszlop tetején egy nagy kerek kő akadályozza meg a rácsálók feljutását. Ezekre épül a magtár, melynek építéséhez egyetlen szöveget sem használnak. Ha kell, maga az hórreo szétbontható és szállítható, majd újra összerakható. Tökéletes felépítésű szerkezet, amely hermetikusan zárja ki a nedvességet, a madarakat és az egyéb kártevőket. A parasztház mellett épült, lehetett több tulajdonosa is. Kezdetben a ház elé helyezték, hogy elrejtse azt, s egyben ez volt a család büszkesége. Később a családi gazdaság, a major pótolhatatlan eleme lett. A major belső terét, vagy udvarát zárta le a házzal szembeni oldalon. A XVII. századtól, a kukorica megjelenésével jelentős gazdasági-társadalmi változások mentek végbe Asztúriában is. Átalakult a mezőgazdaság, új szerzemények, kultúrák, technikák jelentek meg. A vízimalmok és az árapálymalmok már kukoricát is őröltek, de a szárazmalmok, a négy fő által mozgatott, kézi vezérlésű, tönkölybúzára és kölesre specializálódott „döngölőmalmok” kora ezzel lejárt. A kukoricával jelentősen megnőtt a termés mennyisége, ami a népességnövekedést is felgyorsította, s a helyi gazdaságot is fellendítette. A kukorica elhelyezésére már nem volt elegendő hely az hórreóban, így megjelentek a nagyobb, lábon álló *panerak*. A kukorica szárításához kialakították a nagy, fedett, balkonszerű folyosót az egyik, vagy mindkét oldalán, esetleg végig körben. Az itt elhelyezett terményeket úgy védtek az esőtől, hogy a folyosó két oldalát fatáblákkal fedték be. A panera alatti teret szekérbeállóként, földműves szerszámok tárolójaként hasznosították. Ma már számos helyen „garázként” szolgál. Az hórreókat és a panerákat gyakran látjuk magára a kőházra ráépítve, vagy az istálló felett. A XIX. század végétől az oldalában végigfutó folyosót előszeretettel zárták le üveggel és alakították ki a beüvegezett balkonokat. Az hórreók és a panerak az asztúri kultúra legrepresentatívabb, szembe-tűnő és ma már védett elemei, melyekből mintegy 26 ezer látható még Asztúria-szerte.

A kukoricatermesztéssel együtt fellendült még a halászat és halfeldolgozás (pácolás, sózott hal), a bálnavadászat, a só kereskedelem és az állattenyésztés is. Ez utóbbi a kohászat megjelenéséig a fő ágazat volt. Ma is tartományiszerte láthatunk erőteljes

testalkatú, meredek hegyoldalakon legelő szarvasmarhákat. Ez a *vaca roxa*, egy zord körülményekhez szokott, rövid, de annál erősebb lábú asztúriai fajta, melyet évszázadokon át vándorló állattartás keretében tartottak. Télen a pásztorok lehúzódtak a völgyi falvakba, nyáron pedig a hegyvidék magasabb övezeteibe, a nyári szállásként szolgáló *brañak*ba. A hercegség 345 km hosszú meredek sziklás partvidékkel szakad az óceán vízébe, melyet helyenként kisebb homokos öblök, folyótorkolatok (*ría*) szakítanak meg, kisebb halászflokkokkal. A tengeri herkentyűk szerepe a helyi konyhában mindig is kiemelkedő jelentőségű volt. Az egykoron szebb napokat megért, exportra termelő halászat romjait a még megmaradt színes halászhajók üde látványa sem tudja feledtetni.

Lassan Oviedóba, Asztúria fővárosába érünk, mely 792-ben, II. Alfonz (791-842), az utolsó Pelayo-leszármazott idején lett a királyság székhelye. A várost fallal vette körül. Mivel a művészetek rajongója és mecénása volt, vele kezdődik a preromán építészeti stílus fénykora, amelyet remekművek sora fémjelez, így a korszak legnagyobb építménye, San Julián de los Prados. E templomon, amely 812 és 842 között épült, minden asztúriai stílusú művészeti jegy megtalálható. II. Alfonz munkáját utódai is folytatták. I. Ramiro (842-850) nevéhez fűződik a Szent Mihály arkangyalnak szánt San Miguel de Lillo. Az egykori palota alig egyharmada maradt csak meg. Ettől 200 méterre építtette fel nyári rezidenciáját, Santa María del Narancot, amely később templom lett. Különleges ablakmegoldása Asztúria jelképévé vált. I. Ramiro alatt az asztúri művészet rövid, de annál gyümölcsözőbb időszakot élt meg, melyben egy jellegzetes irányváltás is megfigyelhető. Ezért is hívják ezt az időszakot *ramirense* stílusnak. Oviedo történelmi városrészében nagy a sürgés-forgás, több helyről a *gaita*, a skót dudához hasonló népi hangszerük hangja hallatszik, akárcsak szeptember 19-én, Amerika Napján, amikor színes, karneváli jellegű felvonulással emlékeznek az asztúriai emigráns anyjára, aki itthon maradt. A kavalkád, a vonulás órákon át tart. A táncoló tömeg láttán ki hinné, hogy a XVII-XVIII. században errefelé a nyilvános ünnepeken tiltott dolog volt férfi és nő között a tánc.

Asztúria székhelyén és két jelentősebb városában, Avilésben és Gijónban koncentrálódik az autonóm tartomány lakóinak közel 70 százaléka. Avilés egykori dicső múltját paloták, műemlékek sora jelzi. Különleges, árkádus belvárosa egykori lakóinak jólétéről tanúskodik. VI. Alfonz már 1085-ben városi rangot és ezzel együtt járó jogokat adott az itt élőknek. Innen indult az Újvilágba Pedro Menéndez de Avilés, aki 1565-ben megalapította Florida első városát, San Agustint. Ugyancsak avilési származású volt a XIX. század legnagyobb földbirtokosa, „Patagónia királya”, José Menéndez, akinek kétfélmillió hektárnál is nagyobb haciendáján négymillió szarvasmarha legelt. A városban vert gyökeret Armando Palacio Valdés (1853-1938), az egyetlen líterátor, aki hazánkban ismertebbnek mondható, mivel két regényét is lefordították (1904-ben jelent meg „A tudós családja”, 1959-ben pedig „A kishővér” című könyve). Gijón nem dicsekedhet ilyen gazdag történelmi múlttal, s csak az elmúlt évtizedek fejlődése során vette át Aviléstől a vezető kikötői szerepet. Ma ez Costa Verde fővárosa, az idegenforgalom fő központja. Évtizedek óta a félsziget belsejében élők kedvelt nyári szálláshelye, akik az ottani forró nyár miatt menekülnek a felüdülést jelentő északi városba és tengerparti környezetébe. A mi utazásunk is itt ér véget. Pedig Asztúriába épp hogy csak belekóstoltunk. Sok minden kimaradt: például a férfiak közkedvelt népi játéka, a *bolos*, egy asztúriai golyójáték, melyet főként nyugdíjasok játszanak a város egyik elkerített és erre a célra is épült pályáján; vagy az ősi vasöntés és szerszámkészítés tudománya, de az olyan gasztronómia különlegességeiről sem esett szó, mint a helyiek paradicsom- vagy gesztenyelekvárja, kiváló sajtai. A búcsú hol is lehetne máshol, mint egy sidrerában, ahol egy helyi sajátosság, a *bollo preñado*, azaz kolbásszal töltött kenyér társaságában iszunk a mielőbbi viszontlátásra.